

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS MONETŲ LEGENDŲ STUDIJA

Stanislovas Sajauskas

Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus
V. Putvinskio g. 55, LT-3000 Kaunas

Straipsnyje nagrinėjami Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės XVI–XVIII a. pr. monetų įrašai – legendos, kaip informacijos šaltinis, jų vartoseną, prasmę. Aptariami charakteringieji atvejai, kai monetos naudojamos politiniams siekiams, propagandai.

Pagrindiniai žodžiai: numizmatika; LDK monetos.

Įvadas

Numizmatikos, kaip pinigų istorijos mokslo, tyrimo objektas plačiąja prasme yra pinigai, siaurąja – monetos. Ji tiria monetų gamybos metrologiją, technologiją, emisijų apimtį, išvaizdą, ekonomines, istorines, politines jų gamybos prielaidas ir kt. Dar Senovės Graikijoje, o ypač Romoje, buvo sukurti pagrindiniai monetų dizaino principai: jose buvo vaizduojami valstybės ir valdovų simboliai (Atėnė, Pelėda, kvadriga, nuo Romos imperatoriaus Julijaus Cezario laikų – realistiniai valdovų portretai) bei įrašas, vadinamas, legenda. Joje įvardijama monetą emitavusi valstybė arba miestas (– Atėnai, KPH – Kreta, – Sirakūzai, HERACL – Heraklėja, ROMA) [1], valdovo vardas, titulai, kalyklos (miesto), spaudo raižytojų ženklai (initialai). Aleksandro Makedoniečio epochos tetradrachmose pradėtas vaizduoti valdovo atvaizdas (sudievinatas), nurodoma kaldinimo data (era, valdymo metai). Monetų vertė (nominalas) pradėta žymėti Romos monetose ir siekia IV a. pr. Kr., tačiau galutinai įsitvirtino Bizantijos epochos monetose. Galima tvirtinti, kad dar Antikos laikais sukurtas monetos tipas (žr. 1 pav.), kurio pagrindiniai dizaino principai išliko iki šių laikų.

Monetos legenda – tai informatyviausias jos elementas: ją skaitant galima sužinoti monetą nukaldinusią valstybę, valdovą, jo titulus, kurie dėl jų ilgumo ir monetos mažo dydžio paprastai būna sutrumpinti. Legendų studijos gali suteikti labai daug žinių apie monetos kaldinimo aplinkybes, valstybės ekonominę ir finansinę situaciją, atskleisti valdovo politinę orientaciją ir ketinimus.

LDK monetų legendų ypatybės

Beveik visų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) monetų (išskyrus kai kurias ankstyviausias monetas) legendos iškaltos lotyniškos. Beje, ankstyviausiose XIV a. pabaigos LDK monetose dažnai vaizduojami tik heraldiniai simboliai, kai kuriose – valdovo monograma [3]. Seniausios LDK monetos, kurių legendoje iškaltas valdovo titulus, – tai Aleksandro Jogailaičio (1492–1506 m.) pusgrašiai (žr. 2 pav.). Jų averse – lotyniška legenda MON(eta) ALEXANDRI (Aleksandro moneta), reverse nurodomas valdovo titulus MAGNI DVC(is) LITVANIE (didžiojo Lietuvos kunigaikščio) [4,

1 pav. Romos imperatoriaus Klaudijaus Cezario (54–68 m.) sestercijus.
M. 1:1

2 pav. Aleksandro (1492–1506 m.) pusgrašis.
M. 1:1

■ Stanislovas Sajauskas – profesorius, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus numizmatas, Vlodo Jurgučio premijos laureatas (1998 m.).
Veiklos sritys: LDK numizmatika, valstybinė heraldika.

p. 150]. Tai minimali, bet pakankama informacija monetai identifikuoti. Paprastai ta monetos pusė, kurioje atvaizduotas valdovas, iškaltas jo vardas ar monograma, yra pagrindinė – aversas. Taigi Aleksandro Jogailaičio pusgrašių averse yra valstybės herbas – Vytis.

Panašių legendos kompoziciją 1508–1529 m. lietuviškuose pusgrašiuose vartojo ir Žygimantas Senasis (1506–1544 m.). Beje, 1508 m. pusgrašis – tai pirmoji datuota moneta. 1528–1529 m. pusgrašių averse raide V pažymėta kalyklos vieta – Vilnius.

Įdomu tai, kad 1535–1536 m. grašiuose Žygimantas Senasis savo vardą ir titulus SIGISMVNDVS P(rimus) REX PO(loniae) M(agnus) D(ux) LITVANIAE (Žygimantas Pirmasis, Lenkijos karalius, didysis Lietuvos kunigaikštis) (žr. 3 pav.) iškalė Lenkijos herbo – Erelio pusėje, tuo akcentuodamas jo glaudžius ryšius su Lenkija. Tačiau reverse prie LDK herbo Vyčio aiškiai nurodoma MONETA MAGNI DVCATVS LITVAN(iae) (Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moneta). Įdomu ir tai, kad apačioje ant skydelio (arba be jo) atvaizduotas Gediminaičių dinastijos herbas (ženklas) – Gediminaičių stulpai.

Valdingajai Lenkijos karalienei Bonai siekiant užtikrinti mažamečiam karalaičiui Žygimantui Augustui Lenkijos ir Lietuvos sostus, jos inspiruotas Lietuvos Seimas 1529 m. paskelbė Žygimantą Augustą didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu [5]. Tai buvo netgi įforminta tam tikru ritualu – Vilniaus katedroje aštuonmečiui karalaičiui buvo uždėta ant galvos karūna [5, p. 209–211]. Lenkija, norėdama išlaikyti personalinę valdovo sąjungą, kaip trokštamos tikrosios unijos regimybę, 1530 m. išsirinko Žygimantą Augustą ir Lenkijos karaliumi. Žinoma, tai pagal Lenkijos ponų ir Žygimanto Senojo planus turėjo įsiteisinti tik po jo mirties, t. y. garantuoti, kad Žygimantas Augustas užims abudu sostus savaime, be papildomų rinkimų. Tačiau Lietuvos didikams skundžiantis, kad didysis Lietuvos kunigaikštis per mažai būnas Lietuvoje, kilo mintis Lietuvą Žygimantui Augustui pavesti nedelsiant. Su tuo sutiko ir Žygimantas Senasis.

Taip 1544 m. Žygimantas Augustas atvyko į Vilnių valdyti Lietuvą Žygimanto Senojo vietininko teisėmis. Čia jis Vokiečių gatvėje nupirko namą ir įruošė jame modernią monetų kalyklą, kurioje dirbo 33 žmonės. Jau 1545 m. kalykla pradėjo kaldinti Žygimanto Augusto lietuviškus pusgrašius. Monetos (žr. 4 pav. a ir b) buvo panašios į jo tėvo anksčiau kaldintus pusgrašius, o tai atrodytų kaip savaime suprantamas dalykas. Tačiau stebina legenda. Štai averse iškaltas įrašas (žr. 4 pav. a) SIGIS(mundus) AVG(ustus) REX POL(oniae) M(agnus) D(ux) L(ituaniae) (Žygimantas Augustas, Lenkijos karalius, didysis Lietuvos kunigaikštis) (paryškinta – *aut.*). Žinant, kad Lenkijos soste Krokuvoje tuo metu sėdėjo jo tėvas Žygimantas Senasis (mirė 1548 m.) ir susipažinus su 1545–1548 m. Žygimanto Augusto lietuviškomis monetomis, galima pamanyti, kad Lenkijoje buvo dvi valdystės. Ir nors tai nebūtų retas reiškinys viduramžių istorijoje, tačiau šįkart vargu ar tai galima vadinti dvi valdystėmis. Šitai negalėtų įvykti vien dėl karalienės Bonos įtakos savo vyrui ir sūnui. Kadangi Žygimantas Senasis nuo 1544 m. Lenkijos monetose nesititulavo didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu, Žygimanto Augusto monetų legenda su Lenkijos karaliaus titulu, dar gyvam esant tikrajam valdovui, vertintini veikiau kaip jaunatviškas akibrokštas, paakintas dėl LDK nepriklausomybės susirūpinusių Lietuvos didikų.

Pirmųjų Žygimanto Augusto 1545 m. pusgrašių averse greta jo vardo atvaizduotas LDK herbas – Vytis. Įdomu tai, kad, kaip teisingai pažymėta [6], dar tais pačiais metais „klaida“ buvo ištaisyta ir averse tapo Lenkijos herbo –

3 pav. Žygimanto Senojo (1506–1544 m.) lietuviškas 1535 m. grašis. M. 1:1

a

b

c

d

Erelio pusė (žr. 4 pav. b). Neabejotina, kad tai politinis sprendimas, nes tuo (ikiunijiniu) laikotarpiu Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje Lenkija (Karūna) tiek įstatymiškai, tiek realiai nedominavo. Situacija kitokia nagrinėjant kitas to paties laikotarpio Žygimanto Augusto lietuviškas monetas – grašius (žr. 4 pav. c), dvigrašius, trigrašius, keturgrašius ar šeštokus, kurių averse šalia valdovo vardo ir titulų atvaizduotas jo portretas arba jį atstojanti monograma.

Šia prasme nestandartinė moneta yra 1556–1566 m. emituotas satyrinis trigrašis (žr. 4 pav. d), nukaltas Vilniaus kalykloje. Tai akivaizdus politinis protestas prieš Žygimantą Augustą, tuo metu jau apsisprendusį dėl politinės LDK sąjungos (unijos) su Lenkija. Satyrinės monetos averse po 20 metų vėl atsirado Vytis. Tuo tarpu reverse šalia valdovo monogramos iškalti antrosios Dovydo psalmės žodžiai QVI HABITAT IN COELIS IRRI DEBIT EOS (Danguje esantis juokiasi iš jų) skamba kaip politinė kritika visų (pirmiausia – valdovo), kurie sumanė jungtis su Lenkija. Įdomu tai, kad ši kritika buvo suprasta, nes jau antraisiais monetos kalimo metais jos emisija skubos tvarka buvo nutraukta pagaminus vos vieną 1566 m. monetos spaudą [3, p. 153].

Steponas Batoras (1576–1586 m.) lietuviškuose šilinguose [3, p. 184–187] tituluojamas tik Lenkijos karaliumi – STEPHAN(us) REX POL(oniae) (Steponas, Lenkijos karalius). Tačiau, sprendžiant pagal tai, kad stambesnėse monetose – grašiuose, trigrašiuose, šeštokuose ir auksiniuose dukatuose iškalti abudu jo titulai STEPHAN(us) D(ei) G(ratia) REX PO(loniae) M(agnus) D(ux) L(ithuaniae) (Steponas, Dievo malone, Lenkijos karalius, didysis Lietuvos kunigaikštis) [3, p. 188–216], galima spėti, kad legendos sutrumpinimą nulėmė tik per mažas šilingų skersmuo.

Panašiai, matyt, pagal tradiciją kaldintos legendos ir Zigmanto Vazos (1588–1632 m.) smulkiuose lietuviškuose šilinguose [3, p. 233–235] bei stambesnėse monetose – grašiuose, trigrašiuose, dukatuose [3, p. 269–334]. Tačiau nuo 1614 m. ir šilinguose nurodomi abudu Zigmanto Vazos titulai [3, p. 236–267].

Nepaprastai įdomios legendos iškaltos Zigmanto Vazos stambiose 5-ių, 10-ies dukatų vertės auksinėse lietuviškose monetose, kaldintose 1616–1618 m., o ypač po 1621 m. Jos rodo Zigmanto Vazos užsienio politiką, įtraukusią LDK ir Lenkiją į karą su Švedija dėl pastarosios sosto. Po Zigmanto tėvo, Švedijos karaliaus Jono, mirties 1593 m. Zigmantas Vaza buvo karūnuotas jos karaliumi, tačiau, vos tik sugrįžęs į Krokuvą, jis buvo nušalintas nuo Švedijos karalystės sosto jo dėdės Karolio, 1604 m. riksdago paskelbto Karoliu IX. Neatsižvelgdamas į Seimo nepritarimą karui su Švedija, Zigmantas Vaza 1600 m. visgi pradėjo dinastinį karą su Švedija, įėjusį į istoriją Livonijos karo pavadinimu ir užtrukusį net 60 m. [5, p. 305]. Karas nesisekė, negelbėjo nei karo vadu paskirto lauko etmono Jono Karolio Chodkevičiaus talentas ir pergalės. Po Karolio IX mirties toliau buvo kariuomena su jo įpėdiniu Gustavu Adolfu (1611–1626 m.). Nepadedant Lenkijai, tuo metu kariavusiai su Rusija ir Turkija [7, p. 23], LDK viena nepajėgė priešintis Švedijos kariuomenei Livonijoje.

Pažvelkime į šio laikotarpio LDK dukatus. Štai 1616–1618 m. 10 dukatų monetų (portugalų) [3, p. 340–343] reverse vaizduojamas heraldinis skydas. Jame šalia Lenkijos herbo (Erelio) ir LDK herbo (Vyčio) yra Švedijos herbas (Trys karūnos), Gotlando herbas (Liūtas), parodantys Zigmanto Vazos pretenzijas į Švedijos sostą. Ypač ryškiai Zigmanto Vazos monetų propagandį pobūdį rodo 1621–1622 m. portugalai [3, p. 344–349]. Jų averse ir reverse iškaldinta legenda SIG(ismundus) III D(ei) G(ratia) REX POLO(niae) MA(gnus) D(ux) LITV(aniae) RVS(siae) PRVS(siae) SAM(ogitiae)

4 pav. Žygimanto Augusto (1544–1572 m.) lietuviškos monetos:
a, b – pirmieji 1545 m. pusgrašiai;
c – 1546 m. grašis;
d – 1566 m. satyrinis trigrašis.
M. 1:1

MA(soviae) LI(voniae) EC NEC NO(n) **SVE(ciae) GO(thorum) V(andalorum) HE(reditarius) REX** (žr. 5 pav.) (Zigmantas III, Dievo malone, Lenkijos karalius, didysis Lietuvos kunigaikštis, Rusijos, Prūsijos, Žemaitijos, Mozūrijos, Livonijos, taip pat Švedijos, gotų, vandalų karalius) (paryškinta – *aut.*). Portugalų propagandinį pobūdį galima paaiškinti dar ir tuo, kad šios auksinės monetos buvo skirtos ne valstybės vidaus pinigų apyvartai, bet užsieniui.

Valdovo politinės orientacijos kitimą vaizdžiai rodo Jono Kazimiero monetos. Ankstyvosiose 1652 m. laidos monetose (šilingai, grašiai, pusantrakai, trigrašiai, šeštakai) jis tituluojasi IOA(nnes) CAS(imirus) D(ei) G(ratia) REX POL(oniae) M(agnus) D(ux) L(itvaniae) (žr. 6 pav.) (Jonas Kazimieras, Dievo malone, Lenkijos karalius, didysis Lietuvos kunigaikštis), o vėlyvosiose 1664–1666 m. monetose (trigrašiuose, šeštokuose, ortuose, pusdukačiuose, dukatuose) iškalta legenda IOAN(nes) CASIMI(rus) D(ei) G(ratia) REX POLO(niae) & **S(veciae)** (žr. 7 pav. a) (Jonas Kazimieras, Dievo malone, Lenkijos ir Švedijos karalius) (paryškinta – *aut.*). Tai keistas politinis „užmaršumas“, ignoruojant faktą, kad Jonas Kazimieras valdė federacinę Lietuvos ir Lenkijos valstybę, taigi buvo didysis Lietuvos kunigaikštis, vietoj to iškeliant dinastines pretenzijas į Švedijos sostą. Betgi dar 1660 m. pasirašius Olyvos taikos sutartį, Jonas Kazimieras buvo priverstas atsisakyti pretenzijų į Švedijos karaliaus sostą [7, p. 89]. Todėl sunku paaiškinti vėlyvųjų Jono Kazimiero lietuviškų monetų legendų logiką. Gal šitaip norėta pademonstruoti tai, kad Jonas Kazimieras Olyvos taikos metu atsisakė pretenzijų į Švediją tik kaip Lenkijos karalius, bet ne kaip didysis Lietuvos kunigaikštis, nes LDK, sudarant Olyvos taiką, nedalyvavo.

Pažymėsime, kad Vazų dinastijos atstovų Lietuvos ir Lenkijos sostuose pastangos susigrąžinti Švedijos sostą privedė valstybę prie ekonominės, finansinės, socialinės, kultūrinės ir politinės krizės [8, p. 80], turėjusios fatalinių padarinių valstybei. Prarasta didelė dalis Livonijos, kraštas nualintas ekonomiškai, apiplėštas Švedijos ir Rusijos kariuomenių. Valstybė pirmą kartą priversta kaldinti infliacinius varinius pinigus (šilingus).

Finansinę krizę Lietuvos ir Lenkijos valstybėje rodo 1666 m. sukurtas lietuviškas auksinas (30 grašių=1/3 talerio) (žr. 7 pav. b). Tai itin žemos sidabro prabos (apie 500) vos 6,72 g moneta, analogiška Lenkijoje Lvovo ir Bidgoščio kalyklose 1663–1666 m. kaldintiems lenkiškiems zlotams, pagal jas suprojektavusio Andriaus Tympfo vardą paniekinamai vadintiems „tympfais“. Zlotai emituoti priverstinai paauskintu kursu, beje, neslepiamu jos averso lotyniškoje legendoje DAT PRETIUM SERVATA SALVS POTIOR Q(am) METALLO EST (Tėvynės išgelbėjimas vertinamas aukščiau už metalą). Šis šūkis, turėjęs kelti patriotinius jausmus visiems, ėmusiems auksiną vietoj 30 grašių, kartu išduoda šios monetos, kaip negražinamo kredito ženklą, paskirtį: tikroji auksino vertė nebuvo didesnė kaip 12 grašių [9]. Lietuviškas auksinas nuo lenkiško zloto skyrėsi tik reversu – vietoj jungtinio heraldinio skydo buvo atvaizduotas LDK herbas – Vytis ir legenda MONET(a) NOV(a) ARG(entea) LITVANIA(e) (Nauja sidabrinė Lietuvos moneta). Beje, auksinas taip ir nepateko į rinką, nes, 1666 m. Jonui Kazimierui uždarius Vilniaus kalyklą, lietuviškų monetų emisija nutrūko. Žinomas vienintelis šios bandomosios monetos pavyzdys [3, p. 408, 411], saugomas Sankt Peterburge, Ermitaže.

Panašus likimas ištiko ir Jono Sobieskio (1674–1696 m.) vienintelę lietuvišką bandomąją monetą – 1679 m. šeštoką, pagamintą Krokuvos kalykloje. Averso legendoje iškalta Jono Sobieskio titulai IOAN III D(ei) G(ratia) REX POL(oniae) M(agnus) D(ux) L(ithuaniae) R(ussiae) **P(russiae)**

5 pav. Zigmanto Vazos (1588–1632 m.) 1622 m. lietuviškas portugalas. M. 1:1

6 pav. Jono Kazimiero (1648–1668 m.) 1652 m. trigrašis. M. 1:1

(Jonas III, Dievo malone, Lenkijos karalius, didysis kunigaikštis Lietuvos, Rusijos, Prūsijos) (paryškinta – *aut.*) akivaizdžiai rodo buvus teritorinių pretenzijų Prūsijai [5, p. 363].

Monetų legendos atspindėjo besikeičiančias valdančiąsias dinastijas, Lietuvos ir Lenkijos valdovu išrinkus Saksonijos kurfiurstą Frydrichą Augustą I, Lenkijoje besititulavusį Augustu II (1697–1706 m., 1709–1733 m.), jo lietuviškos monetos buvo kaldinamos 1706–1707 m., valstybei itin sunkiu laikotarpiu, kai valdovas buvo priverstas palikti Lenkiją, užleisdamas sostus Švedijos statytinui Stanislovui Leščinskiui (1706–1709 m.). Augusto II lietuviškuose šeštokuose (žr. 8 pav.) iškalta legenda AUGUST(us) II D(ei) G(ratia) REX POL(oniae) M(agnus) D(ux) LIT(uaniae) & EL(e)C(tor) SAX(oniae) (Augustas II, Dievo malone, Lenkijos karalius, didysis Lietuvos kunigaikštis ir Saksonijos elektorius). Šių žemiausios realios vertės šeštokų kaldinimo prasmė buvo ne tiek finansinė ir ekonominė, kiek politinė. Suprantama, kad švedų statytinis Stanislovas Leščinskis uždraudė juos vartoti. Tačiau sugrįžęs į valdžią, Augustas II juos vėl įteisino, nustatydamas aukštą kursą variniais šilingais – net 12 grašių ir 2 šilingus už vieną šeštoką [9].

a

b

7 pav. Jono Kazimiero (1648–1668 m.) lietuviškos monetos:
a – 1664 m. ortas;
b – 1666 m. auksinas (bandomasis).
M. 1:1

8 pav. Augusto II (1697–1706 m., 1709–1733 m.) lietuviškas 1706 m. šeštokas.
M. 1:1,5

Išvados

Jau XV a. pabaigoje LDK kaldino monetas, kurių pagrindiniai elementai atitiko dar senovės Romos laikais susiformavusį klasikinį monetos dizainą. Monetoje buvo legenda, kurioje buvo nurodomi valdovo titulai, taigi įvardijama valstybė, valdovo herbas – Vytis, vaizduojantis raitą karį. Nuo 1508 m. LDK monetose nurodomi kaldinimo metai, nuo 1535 m. – nominalas.

Pradedant Žygimanto Augusto (1545–1572 m.) valdymu, LDK monetų legendos naudojamos ne tik būtiniausiai informacijai apie monetą, ją nukaldinusių valstybę ir jos valdovą suteikti, bet taip pat ir propagandiniais tikslais. Pagrindinis propagandos tikslas, plačiai praktikuotas viduramžių Europoje – išreikšti teritorines arba dinastines pretenzijas.

Propagandinio pobūdžio legendos daugiausiai buvo iškalamos aukštesnių nominalų, ypač auksinėse monetose, skirtose išvežti į užsienį. Plačiausiai propagandai monetas naudojo Vazų dinastijos valdovai – Zigmantas Vaza (1588–1632 m.) ir Jonas Kazimieras (1648–1668 m.), įtraukę Lietuvą į pragaištingą karą su Švedija dėl jos sosto, nualinusį valstybę ekonomiškai, finansiškai, sukėlusį politinę ir socialinę krizę. LDK monetos ir jų legendos vaizdžiai parodo šiuos reiškinius.

Nuo Lietuvos ir Lenkijos sostų nušalintam Augustui II aktualu buvo nukalti monetas – 1706–1707 m. lietuviškus šeštokus. Jais jis aiškiai deklaravo tebesąs teisėtas valdovas.

Autorius dėkoja Nacionaliniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui, Krokuvos nacionaliniam muziejui ir Domininkui Kaubriui, maloniai leidusiems autoriui nufotografuoti jų žinioje esančias monetas, taip pat Vytautui Aleksiejūnui, pateikusiam Jono Kazimiero lietuviško auksino iliustraciją.

Literatūra

1. Marco J. Münnzeichen aus aller Welt. Praha, 1982.
2. Kankelfitz B. R. Römische Münzen, Augsburg, 1991.
3. Sajauskas S., Kaubrys D. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės numizmatika. V., 1993.
4. Michelbertas M. Knygos „S. Sajauskas, D. Kaubrys. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės numizmatika“ recenzija//Lietuvos istorijos metraštis. 1993 metai. V., 1994.
5. Lietuvos istorija/Red. A. Šapoka. V.: Mokslas, 1990.

6. Aleksiejūnas V. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės monetų kaldinimo raida iki Liublino unijos (1569 m.)//*Pinigų studijos*, 1997, Nr. 2.
7. Dundulis B. *Švedų feodalų įsiveržimai į Lietuvą XVII–XVIII a., V.*, 1977.
8. Wandycz P. S. *Laisvės kaina. V.: Baltos lankos*, 1997.
9. Gumowski M. *Mennica Wileńska w XVI i XVII wieku*, Warszawa, 1921.

*Straipsnis gautas 1999 m. balandžio mėn.
Priimtas spaudai 1999 m. birželio mėn.*

Summary

STUDY OF LEGENDS ON THE COINS OF THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA

Stanislovas Sajauskas

The present article analyses the legends inscribed on the coins of the Grand Duchy of Lithuania (GDL). The oldest Lithuanian coins with the inscription of the titles of the ruler, including the name of the state, are the half-groat coins of Alexander Jagellonus (1492–1506). The first Lithuanian coin with the inscription of the date of issue is the 1508 half-groat coin of Sigismundus I. For the first time the denominations were inscribed on the 1535 groat coins of Sigismundus I.

The article proves that a legend is the most informative element of a coin. Studying the legend one can determine not only the country where the coin was minted, but also its ruler, and even his political views. In the titles one can also find personal ambitions of the rulers, for example, in Lithuanian coins of 1545–1548 Sigismundus Augustus is called the King of Poland, while in reality Sigismundus I (1506–1548) was ruling the country. The only satirical coin – a three-groat coin minted by Sigismundus Augustus in 1565–1566, mocking the idea of Lithuania's union with Poland – is described.

Legends of informative character were most often struck on the coins of higher denominations, especially gold ones, for export to foreign countries. The coins for propagandistic purposes were most widely used by the rulers of Lithuania and Poland from the Vasas family – Sigismundus III Vasa (1588–1632) and Ioannes Casimirus (1648–1668), who were responsible for involving Lithuania in the war for the Swedish crown which exhausted the state economically, financially and caused a political and social crisis. These events are well reflected on the coins of the GDL and their legends.